

УДК 069.01: 94 (477)
ББК79.1: 63.3 (4 Укр)

Ігор Дворкін

ВНЕСОК ВАСИЛЯ ДАНИЛЕВИЧА У РОЗВИТОК МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ УКРАЇНИ

Музейна справа Наддніпрянщини к. XIX – початку XX ст. розвивалась в умовах відсутності цілеспрямованої державної музейної політики. За таких умов провідну роль у заснуванні та подальшому розвитку музейних закладів відігравали вітчизняні вчені, діячі культури та мистецтв, а також чисельні меценати. У статті розкривається внесок видатного українського історика та археолога Василя Данилевича у розвиток українського музейництва імперського періоду.

Ключові слова: Василь Данилевич, музейна справа, Наддніпрянська Україна, Харківський університет, Київський університет, Вищі жіночі курси у Києві.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. в Україні існувала розгалужена музейна мережа, що охоплювала практично усі наддніпрянські губернії. Музейні установи працювали при вищих навчальних закладах, наукових інституціях та органах місцевого самоврядування. Найбільшими музейними центрами були – Київ, Харків, Одеса, Чернігів, Катеринослав. За умови відсутності цілеспрямованої державної музейної політики, провідну роль у заснуванні та подальшому розвитку музейних закладів відігравали вітчизняні вчені, діячі культури та мистецтв, а також чисельні меценати. Часто саме завдяки їхній активній позиції, власному науковому, організаційному та матеріальному внеску музеї працювали, поступово стаючи центрами просвітництва, науки, громадської активності міст. У діяльності музейних установ брали участь відомі, часто видатні, науковці того часу: В. Антонович, Д. Багалій, М. Біляшівський, М. Сумцов, Д. Яворницький.

Внесок окремих тогочасних особистостей достатньо повно висвітлений в сучасній історіографії. Наприклад, низка статей присвячена роботі на посаді директора Київського художньо-промислового музею відомого історика та музейного діяча М. Біляшівського [1]. Музейна діяльність таких вчених як Д. Яворницький, Д. Щербаківський та М. Сумцов [2] також достатньо вивчена.

Метою даної статті є висвітлення внеску відомого історика, археолога, музейного діяча Василя Юхимовича Данилевича (1872–1936) у створення та діяльність музейних установ українських міст, де він жив та працював – Харкова та Києва наприкінці XIX – на початку XX ст.

На нашу думку, незважаючи на появу протягом останнього десятиліття низки статей, а також дисертаційного та монографічного дослідження [3] саме музейна діяльність вченого потребує подальшого вивчення, аналізу та узагальнення. Певні відомості про його музейну діяльність ми знаходимо у статті О. Кузьминської, вміщеній у біографічному довіднику “Видатні діячі науки і культури Києва в історико-краєзнавчому русі України” [4]. Крім того, діяльність вченого на посаді хранителя Етнографічного музею Харківського історико-філологічного товариства (ХІФТ) у контексті історії цього закладу була висвітлена у статті В. Фрадкіна [5] тощо.

Василь Данилевич був одним з небагатьох культурно-громадських діячів та науковців, поряд з Миколою Біляшівським та Дмитром Яворницьким, що брали безпосередню участь у створенні та діяльності кількох українських музеїв. Так, він певний час працював хранителем Етнографічного музею Харківського історико-філологічного товариства (ХІФТ), а згодом, після переїзду до Києва, брав участь у роботі Київського художньо-промислового та наукового музею, Музею старожитностей Київського університету, а також був засновником Археологічного музею Вищих жіночих курсів у Києві.

Василь Юхимович Данилевський народився в 1872 р. у Курську в дворянській сім’ї. Вищу освіту отримав у Київському університеті, де його вчителем був видатний

український історик Володимир Антонович, який дуже вдало поєднував наукову та викладацьку діяльність з організаційною у галузі музейництва. В. Антонович у період з 1872 до 1908 р. був хранителем Музею старожитностей та мюнц-кабінету (нумізматичного музею) університету. Можна припустити, що саме під його впливом В. Данилевич подальшу викладацьку кар'єру поєднував з роботою в музеях. Пізніше, аналізуючи роботу свого вчителя в університетському Музеї старожитностей, В. Данилевич відзначав використання музейних експозицій у викладанні університетських курсів, популяризації історичної науки не тільки серед істориків. Так, наприклад майбутній директор Київського міського музею М. Біляшівський, який навчався на юриста, цікавився археологією та відвідував лекції В. Антоновича [6, с.209–210]. Одна з перших наукових розвідок В. Данилевича також була пов'язана з роботою в музейному закладі, а саме мюнц-кабінеті. Він зробив опис монетних скарбів нумізматичного кабінету Київського університету, який був виданий у 1892 р. [7].

Закінчивши у 1898 р. Університет св. Володимира, В. Данилевич викладав у Бакинському та Юр'ївському реальних училищах, а також у Ревельській гімназії. У 1901 р. він був запрошений на посаду приват-доцента у Харківський університет [4, с.170], де активно займався науковою, викладацькою та громадською роботою. Наукові дослідження були пов'язані з археологією, нумізматику, історією Слобідської України.

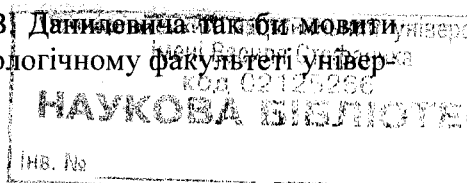
Найважливішою подією наукового життя Харкова та університету початку ХХ ст. став XII Археологічний з'їзд. В. Данилевич взяв активну участь у його підготовці та проведенні. Вчений, який тримав руку на пульсі новітніх віянь європейської історичної та археологічної науки, зробив одну з перших спроб музеєфікації поховання шляхом його вирізки разом з землею. Новий експонат з курганного поховання було доставлено та виставлено у приміщенні Музею красних мистецтв та старожитностей Харківського університету [8]. Також інші, зокрема нумізматичні, знахідки В. Данилевича, були представлені на виставці з'їзду, а згодом надійшли до згаданого університетського музею [9, с.29–30].

Після завершення XII Археологічного з'їзду, у 1902 р. усі експонати його етнографічної виставки надійшли у власність Харківського історико-філологічного товариства (ХІФТ), що працювало при університеті. На основі виставки були створено Етнографічний музей ХІФТ. Засновником та директором музею був видатний український історик та етнограф Микола Сумцов. Поруч з ним плідно працював й В. Данилевич.

Протягом 1905–1907 рр. вчений поєднував посади приват-доцента університету та хранителя (консерватора) Етнографічного музею ХІФТ. Виключно завдяки йому у музеї було створено “кримський відділ”, який складався зі 195 предметів народного побуту кримських татар [10, арк. 1]. У музеї, за ініціативи директора М. Сумцова, було заплановано створення експозицій, присвячених діячам української культури та науки. Зокрема, В. Данилевич взяв участь у створенні “відділу українського генія” у музеї ХІФТ: він зібрав колекцію предметів, пов'язаних з життям І. Котляревського [11, с.71–72]. Крім того, В. Данилевич брав активну участь у систематизації колекцій музею, складав звіти про його діяльність.

У 1907 р. В. Данилевич відвідав Київ, де ознайомився з колекцією етнографічного відділу міського художньо-промислового музею. Тут він робив фотознімки етнографічних експонатів. Ознайомившись з роботою київського музею, В. Данилевич у своєму листі до М. Сумцова відзначав велике значення звітів музею та можливість їх безкоштовного обміну на видання інших закладів з метою збільшення бібліотеки музею [12, арк. 1].

Незважаючи на те, що робота у музеї була, для В. Данилевича так би мовити, другорядною у порівнянні з викладанням на історико-філологічному факультеті універ-



ситету, вчений приділяв йому чимало сил і часу, багато в чому завдячуючи йому харківський музей став значним науково-просвітницьким центром.

Важливо відзначити значний внесок вченого в історіографію історії українського музейництва, зокрема у харківський період діяльності. Так, під час святкування 100-річчя Харківського університету він підготував дві праці, присвячені етнографічному музею ХІФТ [13] та Музею красних мистецтв та старожитностей університету [14]. Вони були надруковані у колективній праці “Учебные общества и учебно-вспомогательные учреждения Харьковского университета (1805-1905)” та вийшли окремими брошурами. Ці роботи є одними з найбільш фахових та інформативних робіт, присвячених історії українського дореволюційного музейництва, навіть сучасні дослідники активно ними послуговуються. У розвідках представлено історію створення музейних зібрань, опис та аналіз музейних колекцій, внесок музейних установ у наукові дослідження, університетську освіту, просвітництво широких верств суспільства тощо.

У 1907 р. Василя Юхимовича було запрошено на посаду приват-доцента до Київського університету св. Володимира, де він працював до 1915 р. Тут вчений продовжував активно викладати та проводити наукові дослідження. Ймовірно, через скрутне матеріальне становище, як зазначають дослідники його творчого та життєвого шляху, В. Данилевич поєднував свою роботу в університеті з викладанням на Вищих жіночих курсах. До того ж, вчений мав значні проблеми зі здоров'ям, що завадило йому закінчити дисертаційне дослідження [15, с.159, 162]. Втім, навіть за таких умов, він приділяв значну увагу музейним закладам, розуміючи їх важливість у дослідженні, викладанні та популяризації історичних дисциплін. Постійно проводив археологічні розкопки, знахідки з яких передавав до Музею старожитностей Київського університету.

Безумовно, головним музейним закладом Києва на початку ХХ ст. стає Київський художньо-промисловий та науковий музей. До його роботи долучився й В. Данилевич. Його, як представника Київського товариства охорони пам'яток старовини і мистецтв, було обрано членом Комітету, що координував діяльність музею. Крім того, вчений певний час у 1912–1913 рр. очолював комісію по влаштуванню у музеї відділу “Старий Київ” та брав участь у розробці його плану та збиранні експонатів [4, с.172].

Музейним закладом, створеним майже виключно завдяки ініціативі та наполегливості В. Данилевича, став Археологічний музей Вищих жіночих курсів у Києві. Вчений був незмінним директором музею протягом усього періоду його існування (1913–1915 рр.). В. Данилевич, починаючи з 1908 р., читав курс археології на Вищих жіночих курсах у Києві. За відсутності навчально-допоміжних закладів на курсах він був змушений викладати свій предмет на базі Київського художньо-промислового музею. Викладач зміг довести керівництву курсів необхідність створення Археологічного музею з нумізматичним відділом при ньому де слухачки мали б можливість проводити власні наукові дослідження [16, с.2].

Основою фондів музею стали пожертви від наукових установ, приватних осіб, викладачів та слухачок курсів. Серед них найбільшою була колекція, отримана від видатного археолога В. Хвойки, що складалася з 242 предметів старожитностей. Щорічно музей отримував 200 крб. на утримання та стільки ж на придбання нових колекцій. Експонати музею були розподілені у наступних відділах: доісторичні старожитності, історичні старожитності, нумізматична колекція та предмети етнографічного характеру [17, с.88]. В. Данилевич сприяв створенню навколо музею кола ентузіастів серед яких була хранителька музею В. Козловська та відома у майбутньому дослідниця історії України Н. Полонська-Василенко [18]. Музей проіснував до 1915 р., коли його зібрання були передані до Музею старожитностей університету св. Володимира.

У 1915 р. В. Ю. Данилевич покинув Україну та працював у Варшавському університеті. Повернувся він до Києва у 1918 р. Продовжував викладати у київських вишах, працював у Академії наук.

Отже, розвиток українського музейництва к. XIX – початку XX ст. важко досліджувати, не вивчаючи внесок окремих діячів науки, культури та громадськості. Ми бачимо, що серед них був й Василь Данилевич, що зробив великий внесок у розвиток українського музейництва імперського періоду. Значний вплив на В. Данилевича як історика та музейного діяча мали його вчитель, В. Антонович, колега М. Сумцов та ін. Громадська та організаційна діяльність вченого, наукові розвідки були тісно пов'язані з університетськими та публічними музеями Києва та Харкова. Він став засновником Археологічного музею Вищих жіночих курсів. Подальші біографічні дослідження, присвячені провідникам українського музейництва, на нашу думку, й надалі залишаються актуальними.

1. Див. наприклад: Кілієвич С. Академік М. Ф. Біляшівський – перший директор Національного музею історії України / С. Кілієвич // Київська старина. – 1999. – № 4. – С. 80–86.
2. Див. наприклад: Абросимова С. Академік Д. І. Яворницький і розвиток музейної справи в Україні (3 нагоди 150-річчя Дніпропетровського історичного музею ім. Д. Яворницького) / С. Абросимова // Київська старовина. – 2000. – № 1. – С. 97–105; Шарафутдінова І. М. Данило Щербаківський (1877–1927) / І. М. Шарафутдінова // Археологія. – 1998. – № 3. – С. 140–143.
3. Гомоляко А. Науково-педагогічна діяльність В. Ю. Данилевича : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : 07.00.01 / Андрій Гомоляко, Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. – Чернігів : [Б. в.], 2012. – 19 с; Гомоляко А.О. Науково-педагогічна діяльність Василя Данилевича : монографія / Андрій Гомоляко, Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка ; відп. ред. В. М. Ричка.– Ніжин : Аспект-Поліграф, 2013. – 162 с.
4. Кузьминська О. Данилевич Василь Юхимович / О. Кузьминська // Видатні діячі науки і культури Києва в історико-краєзнавчому русі України. Біографічний довідник. – К., 2005. – Ч. 1. – С. 170–173.
5. Фрадкін В. З. До історії створення і діяльності етнографічного музею ХІФТ / В. Фрадкін // Збірник Харківського історико-філологічного товариства (Нова серія). – 1993. – Т. 3. – С. 5–4.
6. Пічкур С. С. Археологічна освіта в Києві у другій половині XIX – на початку XX століття / С. С. Пічкур // Археологія і давня історія України : зб. наук. пр. – К. : ІА НАН України, 2012. – Вип. 9. – С. 208-212.
7. Данилевич В. Монетные клады, принадлежащие мюнц кабинету университета Св. Владимира / В. Е. Данилевич. – К., 1892. – 20 с.
8. Ляшко С.М. Про участь В.Ю. Данилевича у підготовці та роботі XII Археологічного з'їзду в 1902 р. у Харкові [Електронний ресурс] / С.М. Ляшко. – Режим доступу : <http://www.iananu.kiev.ua/archaeology/2003-2/lyashko.htm>.
9. Гомоляко А. О. З історії археологічних досліджень В. Ю. Данилевича на Слобожанщині / А. О. Гомоляко // Література та культура Полісся. – 2009. – Вип. 49. – С. 26–33.
10. Центральний державний історичний архів України у м. Києві. – Ф. 2017. Харківське історико-філологічне товариство. – Ф. 2017, оп. 1, спр. 439
11. Музей украинского гения // Киевская старина. – 1904. – № 2. – С. 71–72.
12. Центральний державний історичний архів України у м. Києві. – Ф. 2052, оп. 1, спр. 368.
13. Данилевич В. Е. Этнографический музей / В. Е. Данилевич // Учебные общества и учебно-вспомогательные учреждения Харьковского университета (1805–1905) / под ред. Д. И. Багалея, И. П. Осипова. – Х., 1911. – С. 132–140.
14. Данилевич В. Е. Музей изящных искусств и древностей при Харьковском университете (1805–1905) / В. Е. Данилевич // Учебные общества и учебно-вспомогательные учреждения Харьковского университета (1805–1905) / под ред. Д. И. Багалея, И. П. Осипова. – Харьков, 1911. – С. 52–68.
15. Девільє М.А. Рукописний фонд історика та археолога Василя Юхимовича Данилевича як джерело дослідження творчого та життєвого шляху вченого / М.А. Девільє // Рукописна та книжкова спадщина України: Археографічні дослідження унікальних архівних та бібліотечних фондів. – 2003. – Вип. 8. – С. 150–174.
16. Данилевич В. Отчет Археологического музея Высших женских курсов в Киеве за 1912/13 и 1913/14 академические годы / Данилевич В. – Б. м., б. г. – 11 с.
17. Курінний П. Історія археологічного знання про Україну / П. Курінний. – Полтава, 1994. – 140 с.
18. Якімова І. В. Археологічне образование в Украине во второй половине XIX в. – 20-х гг. XX в.. Сквозь призму женского дискурса [Електронний ресурс] / І. В. Якімова. – Режим доступу : <http://cyberleninka.ru/article/n/arheologicheskoe-obrazovanie-v-ukraine-vo-vtoroy-polovine-xix-v-20-h-gg-hh-v-skvoz-prizmu-zhenskogo-diskursa>.

Музейное дело Надднепрянской Украины к. XIX – начала XX в. развивалась в условиях отсутствия целенаправленной государственной музейной политики. В таких условиях ведущую роль в создании и дальнейшем развитии музейных учреждений играли отечественные ученые, деятели культуры и искусств, а также многочисленные меценаты. В статье представлен вклад выдающегося украинского историка и археолога Василия Ефимовича Данилевича в развитие украинского музейного дела имперского периода.

Ключевые слова: Василий Данилевич, музейное дело, Надднепрянская Украина, Харьковский университет, Киевский университет, Высшие женские курсы в Киеве.

The Russian-ruled Ukraine museum affairs was developed in the absence of a purposeful state museum policy. Under such conditions, the key role in the establishment and further development of museum institutions played scientists, figures of culture and arts, as well as numerous sponsors. The article presents the contribution of the famous Ukrainian historian and archaeologist Vasyl Danylevich to the development of Ukrainian museums development of the imperial period.

Keywords: Vasyl Danylevich, museum affairs, Russian-ruled Ukraine, Kharkiv University, Kyiv University, the Higher Women's Courses in Kyiv.

УДК 639.1: 06.042; 06053 “18/19”

ББК 47.11 (4 Укр)

Олег Проців

МИСЛИВСТВО У ПРОТОКОЛАХ ЗАСІДАННЯ ГАЛИЦЬКОГО СЕЙМУ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.

У статті здійснено огляд публікацій зі збірників стенографічних звітів Галицького сейму, пов'язаних з веденням мисливського господарства Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст. Згадано виступи у Галицькому сеймі, що стосувались мисливства: голови Галицького сейму графа Станіслава Бадені, депутатів Євгена Олесницького, Йосифа Гурика, Івана Курівця, Кирила Трильовського, Францішека Крамарчука, Яна Стапінського, Шетцеля, Сколишевського, Стадніцького, Жардецького, Єджейовича, Гаморака. Проаналізовано відстоювання депутатами інтересів різних соціальних груп Галичини, враховуючи їхню партійну приналежність. Зосереджено увагу на вирішенні основних конфліктів, що виникають при організації мисливського господарства, а саме: на відшкодуванні збитків, завданих мисливськими тваринами сільському господарству, розмірі плати за користування правом полювання, способі організації конкурсів на право полювання, отриманні мисливських білетів та дозволів на вогнепальну зброю.

Ключові слова: мисливство, Галичина, Галицький сейм, державне управління.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій показав, що спеціальних досліджень історіографії мисливства з матеріалів засідань Галицького сейму кінця ХІХ – початку ХХ ст. не проводилось. Натомість для обґрунтування соціально-економічних та політичних позицій в галузі мисливства до стенографічних матеріалів засідань Галицького сейму зверталось багато науковців та політиків досліджуваного періоду. Серед них слід виділити: К. Левицького, який у праці “Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914 на підставі споминів” (1926 р.) посилався на стенограми Галицького сейму при дослідженні соціально-економічних аспектів щодо права полювання. У статті “З сейму” (1884 р.), опублікованої у фаховому лісовому часописі, описано розгляд у Галицькому сеймі петиції селян, прийнятої на вічі у Долинському повіті. У петиції вказувалось про незадоволення процедурою відшкодування збитків завданих мисливськими видами тварин. Низка публікацій з посиланням на політичні рішення Галицького сейму оприлюднювала на шпальтах львівського фахового мисливського видання “Ловець”, зокрема у статтях: “Розгляд у минулому році справи мисливського законодавства” (1904 р.), “Деякі зауваження щодо проекту мисливського закону для Галичини” (Р. Балко, 1908 р.), “З Татр” (Я. Здунь, 1904 р.), “Розпорядження для всіх старост Галичини” (1904 р.), “Звіт” (д-р Соловій, 1904 р.). Про політичні перипетії у Галицькому сеймі йшлося у статті “З мисливського з'їзду у Львові”, опублікованої у